

JORNADA DE PORTES OBERTES: COMPARTINT EL LIDERATGE DEL CANVI

CRA Benavites - Quart de les Valls¹

46028041@gva.es

Grup d'investigació MEICRI²

meicri@googlegroups.com

Resum.

En el present article presentem el procés de Diagnòstic Social Participatiu (DSP) que s'ha dut a terme al CRA Benavites al curs 2013-14 i que va propiciar una activitat de centre i de territori que va aprofundir en la democratització de la vida de l'escola. El DSP es va desenvolupar com una Jornada de Portes Obertes, organitzada pel professorat però amb una clara implicació i protagonisme de l'alumnat, les famílies i els agents comunitaris. Les dinàmiques que es van portar a terme han ajudat a conèixer la realitat del centre i les localitats on s'ubiquen, així com els somnis i necessitats educatives a emprendre.

Paraules clau. Diagnòstic Social Participatiu, processos de transformació escolar, escola intercultural inclusiva.

¹ <https://sites.google.com/site/crabqportal/>

² <http://meicri.uji.es/>

1. INTRODUCCIÓ

La construcció d'una escola per a tots, una escola intercultural inclusiva, requereix l'anàlisi de les practiques educatives, la recerca de noves estratègies i models organitzatius i un desenvolupament professional i comunitari més reflexiu i obert al canvi (Darling-Hammond, 2006).

Si considerem l'escola com un espai de participació democràtica, la comunitat plural ha de participar en el procés, establint xarxes amb l'escola i garantint la representativitat de tots els grups en ella (Abdallah-Pretceille, 2001). Així, les escoles es converteixen en "comunitats microdemocràtiques" (Banks, 2002) que afavoreixen el canvi social, desenmascaren els prejudicis que dificulten la comunicació i afavoreixen la identificació de barreres culturals que puguen impedir la plena participació com a ciutadania activa.

En aquest marc educatiu i social s'articula el procés d'investigació-acció participativa, com un projecte educatiu col·laboratiu, que permet als professionals de l'educació compartir la seua formació i liderar aquest procés, des d'un model de reflexió crítica de la pràctica amb la comunitat educativa (Gale i Densmore, 2006). Es tracta d'un lideratge compartit o distribuït que facilita els espais i els temps per a prendre la iniciativa i les decisions des de la participació horitzontal i cooperativa entre els membres de la comunitat educativa (Gronn, 2000; González, 2008).

Per tant, no es tracta de reproduir solucions aplicades per altres, sinó encetar una reflexió pròpia des de una visió global i complexa del centre, que faça sentir capacitats i legitimats a tots els seus membres d'actuar i transformar-lo per millorar-lo (Sales, 2012).

Dintre del procés d'investigació-acció participativa, Les Jornades de Portes Obertes, es plantegen com una fase de Diagnosi Social Participativa (DSP) per arribar a un coneixement més profund de la seua realitat en un espai de negociació, de consens de mínims de convivència i d'indagació compartida (Lobillo, 2002; Moliner, 2012).

El DSP es porta a terme en quatre fases, que exposem a continuació:

Primera fase: revisió de la història del grup. Pretén recollir informació sobre

qui son, d'on venen i còm es veuen. Es crea la línia de vida del grup, a partir de la dinàmica de *La Línia del Temps* (Alberich et al., 2009). En diferents formats es recullen els esdeveniments clau de la història de l'escola, del barri o població i de la gent que viu allí. Això ajuda a identificar tendències passades, moments importants, problemes o triomfs i pràctiques de vida en comunitat. Tots els agents deixen la seua petjada en eixa línia de vida o temps, relatant així una trajectòria plural compartida.

Segunda fase: recerca de necessitats. Es fa una anàlisi crítica de la realitat i es pren consciència de les possibles accions a emprendre. Ens porta de allò utòpic al que és possible realitzar. Dinàmiques com el *Somni* o *La meua escola ideal* es projecten desitjos i imaginaris col·lectius sobre la situació del grup.

Tercera fase: prioritització i presa de decisions. Té com objectiu principal la reflexió sobre les necessitats surgides a la fase anterior. És el moment de decidir quines accions seran prioritàries i per quins criteris son triades. Diverses dinàmiques ens faciliten aquesta presa de decisions: categoritzar els somnis, la bola de neu, el Grup Nominal (Aguirre, 2012).

Quarta fase: planificació de l'acció. Una vegada les necessitats detectades i prioritzades les accions a desenvolupar, és el moment de plantejar còm posar-les en marxa. La dinàmica bàsica és la creació de grups de treball heterogenis on van apuntant-se els voluntaris dels diferents col·lectius que volen participar en l'acció concreta.

A totes les fases, es fa la reflexió i devolució de la informació a totes les persones participants de la comunitat mitjançant la *tècnica de l'espill* (Deltoro, 2006). Permet realitzar una interpretació dialògica dels resultats en espais de discussió per arribar a visions comunes i objectius compartits.

2. CONTEXTUALITZACIÓ I JUSTIFICACIÓ

El centre partia des d'un claustre amb diferents visions, una part important que estava inquiet i volia un canvi de sistema de treball i de relació amb l'entorn i per altra banda un sector minoritari que mantenia una postura més immòbil i tradicional.

Les famílies també es movien en aquestes dos tendències tot i que la seua postura ha canviat en més celeritat, al llarg del temps, que no la dels membres del claustre, que finalment abans de canviar han decidit traslladar-se a un altre centre.

Les primeres accions foren les de sensibilització i l'assemblea d'inici amb el primer procés de somnis.

Aquest primer procés de somni donà un impuls important al procés de transformació social del centre, i quan aquest impuls pareixia que es perdia es plantejà la Jornada de Portes Obertes. La intenció era tornar a agafar forces i implicar a més voluntaris de la comunitat educativa per portar endavant els nous somnis.

3. PARTICIPANTS

El professorat del CRA i l'equip assessor van estar planificant inicialment la Jornada: una a l'aulari de Quart (21 de febrer 2014) l'altra al de Benavites (28 de febrer 2014). Per definir quin seria l'objectiu fonamental i la seua estructura es va crear una comissió de treball mixta formada per professorat del CRA, famílies i membres del MEICRI.

A la Jornada van participar unes 400 persones, entre alumnat, professorat, famílies de l'escola, gent del poble (familiars), autoritats (representants de l'Ajuntament i la Conselleria), estudiants de la UJI i mestres d'una escola de Castelló que estava en un procés i una dinàmica semblant.

4. DESENVOLUPAMENT

4.1. Organitzant la Jornada

Qui va participar i còm es van decidir les dinàmiques i la seua posada en marxa.

La jornada fou organitzada per diferents comissions, que s'encarregaven de diferents aspectes.

- Decoració
- difusió
- organització de les jornades
- tallers que es mostraven o tècniques
- Fotografia

Les dinàmiques es decidiren entre el grup MEICRI i la comissió d'organització. Serví de molta ajuda les visites a altres centres que també organitzaven jornades de portes obertes.

4.2. Activitats desenvolupades

Uns dies abans una xaranga acompanyant al professorat, famílies i alumnat va recórrer el poble anunciant i animant al veïnat a acostar a l'escola per participar a la Jornada. A Benavites es va fer amb un cotxe amb altaveus passejant per tot el poble.

El 21 de febrer comença a les 9 del matí a Quart de les Valls, la primera Jornada, que es torna a fer amb la mateixa estructura el 28 de febrer a l'aulari de Benavites.

A l'entrada es col·loca una taula amb tríptics del programa d'activitats i una bústia on cada participant al finalitzar deixava un full informatiu sobre les activitats que havia realitzat i la seua opinió.

La Jornada comença amb una benvinguda formal per part de dos alumnes, dos representants de famílies, el director del CRA, un mestre i un membre del MEICRI. Entre tots donaren explicaren el sentit d'aquesta Jornada i animaren a tots a participar i gaudir de totes les activitats.

Activitat de diagnòstic participatiu

Línia del temps: A l'aula, al pati. Per prioritzar els somnis

La primera part de l'activitat es va fer a les aules. Cada grup-classe amb el seu professorat invitaren a les famílies a entrar i participar. Guiats pels mestres, les famílies i persones del poble que hi eren a l'aula van començar a recordar com era l'escola en el passat, en la seua època.

Després els xiquets i xiquetes van contar com era l'escola en el present: quines coses utilitzaven i quines activitats feien. Es va anar apuntant a la pissarra i prenent nota en xicotetes cartolines.

Una vegada acabada aquesta primera part, eixiren tots al pati on hi havia un mural molt gran a la paret. Es pengen les cartolines de l'escola del passat i del present, segons han anat concretant-se en cada grup a l'aula.

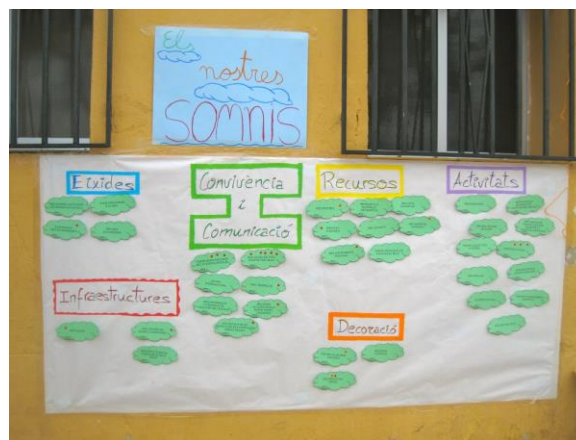

Aquesta línia del temps que va creant-se entre tots, requereix una fase final per a definir el futur de l'escola, aquelles coses que ens agradarien que passaren.

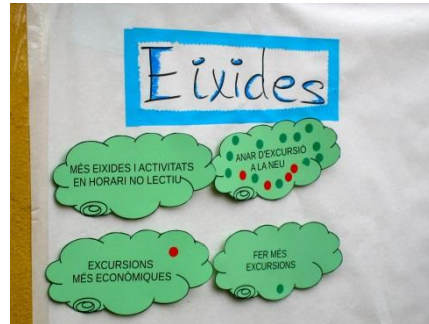
Aquesta part ja havia començats setmanes abans, quan alumnat, famílies i professorat havia proposat la seua escola ideal, anotant cadascú el seu desig, el seu somni en un borreguet (Quart) o en una gota de plutja (Benavites), de manera que estiguera a la vista de tots:

Tots aquests somnis compartits es van organitzar per temes (convivència i comunicació, activitats extraescolars, eixides, recursos, infraestructures, decoració) de manera que després cadascú d'aquests temes pogueren desenvolupar-se en comissions mixtes de treball.

Aquest mural amb els somnis de tots servia per que cada persona que participava a la Jornada de Portes Obertes poguera posar-li un gomet (roig si eren famílies o mestres i verd si eren alumnes) a aquell somni o desig que més li agradara dels que hi havia al mural. Una mena de votació ràpida i massiva que ens diguera quins eren els somnis més desitjats.

La línia del temps va quedar finalment acabada, quan tots els participants van votar els somnis i el passat, present i futur quedaven a la vista de tothom. L'escola de la que venim, l'escola que vivim avui i aquella escola que voldríem tindre en el futur i que construirem entre tots.

Junt a aquest activitat de diagnòstic participatiu, la Jornada es va completar en altres dinàmiques per a mostrar l'escola i dinamitzar la participació de la comunitat.

Activitats per conèixer l'escola:

Logo-lema

A un altre mural, es podien fer propostes per a renovar el logo i el lema de l'escola.

Pràctiques d'aula

A les diferents aules es mostraven diverses pràctiques cooperatives, actives, innovadores que estan fent-se a l'escola, per a que famílies i veïns pogueren conèixer-les i inclús experimentar-les.

Algunes d'aquestes pràctiques van ser:

- a) taller de matemàtiques per a famílies amb dinàmiques cooperatives com la 1-2-4.
- b) Hort escolar
- c) Bingo
- d) Representacions teatrals
- e) Treball per projectes

Al llarg del matí hi hagué també activitats d'animació, per fer més lúdica i atractiva la jornada i poder gaudir tots junts de sabors internacionals, moments emocionants, imatges inolvidables i sons màgics.

Activitats d'animació

- a) EMISSORA-TALLER de Ràdio
- b) *Esmorçar cooperatiu*: Les famílies van contribuir a la jornada portant l'esmorçar entre totes. Cadascuna va cuinar allò que millor sabia fer i això va permetre gaudir de plats de la tradició gastronòmica local com d'altres països.
- c) *Photocall*: espai per a fer-se fotos disfressats.
- d) *Exposició fotos i materials escolars històrics*: fotos antigues, butlletins de notes, material de papereria, etc.

5. VALORACIÓN

La Jornada de Portes Obertes resultà un èxit de participació als dos aularis, el volum d'informació recollida va donar material per treballar molt de temps i canvià definitivament la visió que mestres, famílies i alumnes tenien del centre. Aquestes activitats es van analitzar en diverses sessions on tots els agents comunitaris i escolars van donar la seua opinió i van proposar millores per a l'escola i per aquest tipus d'activitats comunitàries. Es va entendre que els temes tractats, les coses que es fan i passen a l'escola és un assumpte de tothom i hem d'aprendre a dialogar i assumir les responsabilitats de les decisions de forma compartida. El Consell Escolar s'ha ampliat amb famílies interessades en posar en marxa els canvis que s'han votat i decidit entre tots i es fan assemblees cada vegada que una gran decisió s'ha de discutir o es vol fer balanç o avaluació del procés de transformació que està produint-se a les aules i a l'organització del centre. L'equip directiu té el suport del professorat; el professorat sent la col·laboració de les famílies; les famílies senten que s'escolta la seua veu i formen part del projecte i es senten orgulloses d'ajudar a millorar les activitats d'aula amb l'alumnat. L'alumnat comença a comprendre que també ha de participar i ha d'aprendre a argumentar, oferir solucions i comprometre's en dur-les a terme. Falta vore com els agents

locals, més llunyans de la vida quotidiana de l'escola poden formar part i compartir el lideratge d'aquest procés de democratització que ha de ser inclusiu i intercultural.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.

- Abdallah-Pretceille, M. (2001). *La Educación Intercultural*. Barcelona: Idea Books.
- Aguirre, A. (2012). *Diagnóstico social participativo, desarrollo local y participación social: un estudio de caso sobre participación juvenil en la Comarca Els Ports*. Trabajo de investigación: Universitat Jaume I (material inédito).
- Alberich et al. (2009). *Manual de metodologías participativas*. Red CIMAS.
- Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-Century Teacher Education. *Journal of Teacher Education*, Vol. 57, No. 3, May/June 2006. <http://jte.sagepub.com.cyber.usask.ca/cgi/reprint/57/3/300>
- Deltoro, E. (2006). *Cómo trabajar con adolescentes en el tiempo libre*. Zaragoza: Libros Certeza.
- Gale, T. i Densmore, K. (2003). *Engaging Teachers: Towards a radical democratic agenda for schooling*. Maidenhead: Open University Press.
- González, Ma T. (2008). Diversidad e inclusión educativa: Algunas reflexiones sobre el liderazgo en el centro escolar. *REICE - Revista Electrónica Iberoamericana sobre Calidad Eficacia y Cambio en Educación*, 6 (2) 2, 82-99.
- Gronn, P. (2000). Distributed properties: a new architecture for leadership. *Educational Management and Administration*, 28 (3), 317-338.
- Lobillo, J. (coord.) (2002). Experiencias de diagnóstico rural participativo. *Dossiers d'extensió universitària*, 2. Castellón: Universitat Jaume I.
- Moliner, L. (2012). *Proyecto investigador*. Universitat Jaume I (inédito).
- Sales, A. (2012). Creando redes para una ciudadanía crítica desde la escuela intercultural inclusiva. *Revista de Educación Inclusiva*, 5 (1), 51-68.